

Derleme

Yerli Güney Sarısı Sığır Irkının Adana İli ve İlçelerindeki Mevcut Durumu

M. Çağrı UÇUK^{1*}, A. Çağrı BIKMAZ¹, Uğur SEVİLMİŞ¹, Hatice HIZLI¹, Ayşe IŞIK²

¹Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Adana, Türkiye

²İstanbul Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, İstanbul, Türkiye

*Sorumlu yazar: mustafacagri.ucuk@tarimorman.gov.tr; Tel: 0532 425 3571

Özet

Türkiye, sahip olduğu coğrafya, iklim ve kültürel yapısıyla çok büyük bir hayvansal genetik çeşitliliğe sahiptir. İklim değişikliği ve gıda güvenliğini tehlikeye atan diğer zorluklar dikkate alındığında, zorlu arazi koşullarında sınırlı yem ve suyla yaşayabilen dirençli ırkları devam ettirmemiz büyük bir önem teşkil etmektedir.

Türkiye'de evcil hayvan genetik kaynaklarını koruma adına atılan ilk ve tek adım, Tarım ve Orman Bakanlığı'nca, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) Koordinatörlüğünde, 1995 yılında başlamış bir çatı proje olan "Evcil Hayvan Genetik Kaynaklarını Koruma ve Sürdürülebilir Kullanım Projesi" dir. Bu proje kapsamında koruma altına alınan yerli hayvan ırklarından önemli biri olan Yerli Güney Sarısı Sığır ırkı, düşük kaliteli suni ve doğal yemler ile bitkisel üretime elverişsiz alanları verime çevirme yetenekleri oldukça yüksek olan ve ülkemiz ekonomisine önemli katma değerler kazandıran bir ırktır.

Bu çalışmada Yerli Güney Sarısı sığır ırkının Adana İli ve ilçelerindeki mevcut durumu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerli Güney Sarısı, Sığır, Irk, Biyoçeşitlilik, Genetik kaynaklar, Koruma, Adana

The Development Status of Native Southern Yellow Cattle Breed in the Province and Districts of Adana

Abstract

Turkey has a very large animal genetic diversity with its diversified geography, climate and cultural heritage. Considering climate change and other challenges that put food safety at risk, it is of great importance to sustain resilient races that can live with limited feed and water in difficult terrain conditions.

First and only step for conservation of native animal genetic resources in Turkey is an umbrella project named "Native Animal Genetic Resources Conservation and Sustainable Use Project" which started in 1995 by Ministry of Food Agriculture and Livestock, under coordination of General Directorate of Agricultural Research and Policies. One of the indigenous animal breeds targeted to be protected in this project is the Native South Yellow Cattle (YGS) race. This breed adds significant value to country's economy with its ability to transform low quality artificial and natural feeds and ineffective areas to food.

This study examined the developmental status of the YGS in Adana province and its countries.

Keywords: Native Southern Yellow, Cattle, Strain, Biodiversity, Genetic resources, Conservation, Adana

1. Giriş

Türkiye, yeryüzünün en önemli gen kaynağı merkezlerinden biridir. Türkiye sahip olduğu coğrafyası, iklimi, yüzyıllar boyunca üzerinde kurulmuş medeniyetler ve kültürel birikimiyle hayvansal üretimde çok büyük bir genetik çeşitliliğe sahiptir. Sığırlar en az on bin yıldır Türkiye'nin kırsal ekonomisinin önemli bir parçası olmuştur (Zeder, 2008).

Ülkemizde yerli hayvanlar uzunca yıllar ekstansif (açık ve serbest yetiştiricilik) koşullarda saf olarak yetiştirilmiştir. Ancak artan nüfus ile birlikte üretilen hayvansal ürünlerin ihtiyacı karşılamada yetersiz kalması sonucu ülkemizde de, tüm dünya da olduğu gibi birim hayvandan elde edilen verimlerin arttırılması için özellikle sığırcılık sektöründe melezleme çalışmaları yapılmıştır. Yapılan melezleme çalışmalarının kontrolsüz olması yerli hayvanlarımızı yok olma noktasına getirmiştir.

Ülkemizde evcil hayvan genetik kaynaklarını koruma adına atılan ilk ve tek adım, Tarım ve Orman Bakanlığı'nca, TAGEM Koordinatörlüğünde, 1995 yılında başlamış bir çatı

proje olan, "Evcil Hayvan Genetik Kaynaklarını Koruma ve Sürdürülebilir Kullanım Projesi" dir (TAGEM, 2015). Doğu Akdeniz Bölgesi'nde "Evcil Hayvan Genetik Kaynakları Koruma Projesi " çatısı altında yürütülen Yerli Güney Sarısı Halk Elinde Koruma Projesi, 2005 yılında Adana - Fek'e'nin Süphandere ve Bağdatlı köylerinde yürütülmeye başlanmış ve halen devam etmektedir.

Akdeniz Bölgesinde dış görünüşü itibariyle sarıdan kırmızıya kadar değişen renk ve 300 - 500 kg arasında ergin canlı ağırlık varyetelerine sahip olan, bölgenin ekosisteminde yetişme alanı bulmuş, "Güney Anadolu Kırmızısı Sığırı"nın alt tipi olarak kabul edilen "Yerli Güney Sarısı Sığırı " 12/12/2004 tarihli, 25668 sayılı resmi gazetede ayrı bir ırk olarak tescil edilmiştir. Halk Elinde Koruma Projesi, Yerli Güney Sarısı Sığırı ile Güney Anadolu Kırmızısı sığırları olmak üzere iki ayrı ırk üzerinde Tarım ve Orman Bakanlığı, TAGEM koordinatörlüğünde, Adana Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

Yerli Güney Sarısı (YGS) Sığırı, batıda Mersin'den başlayarak, Adana, Osmaniye, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa'yı içine alan, başlıca Toros ve Amanos Dağları ile Akdeniz kıyı şeridi arasında kalan bölgeler ve kısmen bu dağların kuzey ve doğusuna yayılım gösteren kombine verimli (et ve süt amaçlı kullanılan) bir sığır ırkıdır. Yetiştirme koşulları, daha çok ekstansif bir yapı göstermektedir. YGS gibi cinslerin et ve süt verimleri kültür ırklarından birkaç kat daha düşüktür (Doğanay, 1994).

YGS Sığırının (Şekil 1) belirgin ayırt edici özellikleri şöyledir (TAGEM, 2009):

- Küçük yapılı,
- Hastalıklara dirençli, kötü çevre şartlarına dayanıklı,
- Engebeli arazilerde otlayabilme yeteneğinde olup dağlık bölgelere uyum sağlamış olan ve keçi gibi dağlara tırmanabilen,
- Analık içgüdüğü gelişmiş ve buzağısını görmeyince sütünü vermeyen,
- İlkel bakım, besleme ve barındırma koşullarında köy sürüleri şeklinde de yetiştirilen,
- Genelde Nisan, Mayıs aylarında otlamaları için dağlara gönderilip, insan müdahalesi olmadan 7-8 ay dağlarda kalıp, kar yağışıyla birlikte köye dönen,
- Sıcaklık ve nem gibi stres koşullarına adaptasyonları yüksek,
- Deri rengi siyaha yakın kahverengi,
- Sağrı yüksekliği cidagodan fazla,
- Kısa boynuzlu,
- Sırt hattı düz,

- Kıl rengi kirli sarıdan kırmızı ve tarçın rengine kadar değişen,
- Boynuz rengi siyahımsı koyu,
- Göz etrafı, yüzün yan kısımları, boyun, kürekler ve kuyruk ucu daha koyu,
- Burun ucu siyaha kadar değişen koyu renkte,
- Burun ve ağız etrafında vücuda göre hafif açık renkli, bazen kirli beyaz bir halka bulunan,
- Bacakların iç tarafları açık renkli,
- Tırnak rengi siyaha yakın koyu gri veya siyah,
- Türkiye Evcil Hayvan Genetik Kaynakları içerisinde önemli yer tutan bir sığır ırkıdır.

Şekil 1. YGS Sığırının Görünüşü

2. YGS Irkının Türkiye'deki Durumu

Ülkemiz hayvan varlığı hakkında TÜİK ve Hayvan Bilgi Sistemi üzerinden bilgi edinilmektedir. TÜİK üzerinde hayvan varlığımız Yerli, Kültür Irkı ve Melez olarak kayıt edilmiştir. Bu kayıt sisteminde yerli hayvanlarımızın ve kültür hayvanlarımızın ve dolayısı ile melezlerin hangi ırklar arasında olduğu bilgisi net değildir. Hayvan Bilgi Sistemi üzerinde de yerli ırkların bugünkü durumları hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Günümüzde YGS ırkının, koruma projeleri dışındaki bölgelerdeki popülasyon büyüklüğü hakkında net bir bilgi yoktur. Fakat İzmir-Van hattı ve altındaki bölgelerin kırsal kesimlerinde, küçük aile işletmelerinde hala varlıklarını sürdürdükleri gözlemlenmiştir. Kahramanmaraş, Adana ve Osmaniye'nin Toroslar'a yakın kısmen izole bölgelerinde, Hatay'ın Amanos Dağları'na yakın çevrelerinde yoğunlukları diğer bölgelere göre daha fazladır.

3. YGS Irkının Koruma Altına Alınma Sebepleri

YGS sığır ırkı, yetiştirildiği bölgenin özel koşullarına çok iyi uyum sağlamış, özgün niteliklere sahip olan, dayanıklı ve kötü çevre koşullarında yaşayıp üreyebilen bir ırktır. Bu ırk kanaatkâr olup, düşük değerli yem kaynaklarını ve bitkisel üretime elverişsiz alanları et, süt ve iş verimine dönüştürebilirler. Sığır ırklarının sürekli olarak verim artışı yönünde yapılan seleksiyon sonucunda olumsuz çevre şartlarına, hastalıklara vb. karşı türlerin direnci zayıflamaktadır. Bu nedenle uyum yeteneği yüksek genotiplerin korunması gereklidir. Mevcut şartlarda ekonomik önemi olmayan bazı verim özellikleri ve bu özelliklere sahip genotiplerin gelecek yıllarda hangi ölçüde aranılır olacağını bugünden kestirmek güçtür. Gelecekte iklim, barınak, yem ve sağlıkla ilgili koşulların ne durumda olacağı bilinmediğinden mevcut varyasyonun korunması, hatta daha da çoğaltılması, olası değişikliklere uyum olanağını korumayı sağlayacaktır. Adaptasyon yeteneği yüksek YGS gibi yerli ırkların korunması ile ıslah çalışmalarına temel oluşturacak ve genetik çeşitlilik kaybedilmeden, melez üstünlüğünden yararlanılabilecektir. Genlerin işleyişi ve genler arası ilişkilerin karmaşıklığı, gelecekte çıkabilecek sorunlara cevap bulmada bugünkü yerli ırkların sahip olduğu genlerin, kilit rol oynama ihtimalini gündeme getirmektedir.

Hayvan ıslahında, heterosisten (melez azmanlığı) faydalanılması düşünüldüğünde, seleksiyon sınırına ulaşıldığında, olası iklim değişikliklerinde, organik hayvancılıkta, hastalıklara dayanıklı sürü oluşturulması konusu gündeme geldiğinde, yem maddelerinde sıkıntılar oluştuğunda, seleksiyonda bir hata yapıldığında düzeltmek için mevcut gen kaynakları çok önemli çözüm yolunu teşkil etmektedirler. Ayrıca, bilimsel araştırmalar, kültürel değerler ve biyolojik gerekçeler dikkate alındığında bu ırkların önemi çok daha büyük boyutlara taşınmaktadır. (TAGEM, 2009)

Doğal kaynaklarda yaşanması muhtemel azalmalar ve küresel ısınmanın olumsuz etkileri sonucunda gıda ve yem amaçlı bitkisel üretimdeki düşüşlere bağlı olarak entansif (kapalı ahır sistemi) hayvan yetiştiriciliğinin sınırlanacağı bu nedenle ekstansif hayvan yetiştiriciliğine bir yönelme olacağı düşünülmektedir. Bu durumda ülke hayvancılığının teminatı için yerli hayvan genetik kaynaklarının korunması büyük önem arz etmektedir. (Göncü, 2005).

4. Halk Elinde YGS Koruma Projesi Kapsamındaki Sayısal Veriler

YGS sığır ırkını koruma konusunda Türkiye'de yürütülen tek proje mevcut olup TAGEM koordinatörlüğünde Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü liderliğinde yürütülmektedir. Bu proje kapsamında, YGS ırkı ilk olarak Adana ili Feke ilçesi, Bağdatlı ve Süphandere Mahalle/Köylerinde, 61 yetiştirici ve 147 baş ile 2005 yılında koruma altına alınmıştır. 2017 yılına gelindiğinde Yerli Güney Sarısı, 9 farklı yerleşim sahasında halk elinde koruma altına alınmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. 2017 yılında Koruma Altına Alınan Yerli Güney Sarısı Sığırlarının Sayısı ve Yerleri

İrki	İli	İlçesi	Köyü/Mahallesi	Yetiştirici Sayısı	Hayvan Sayısı
YGS	Adana	Feke	Süphandere	24	156
YGS	Adana	Feke	Bağdatlı ve Yaylapınarı	20	179
YGS	Adana	Feke	Gürümze	56	534
YGS	Adana	Feke	Güzpınarı	25	195
YGS	Adana	Feke	Bahçecik	30	220
YGS	Adana	Feke	Oruçlu	43	326
YGS	Adana	Kozan	Henüzçakırı	11	122
YGS	Hatay	Payas	Sincan	11	215
Toplam	2	3	9	220	1947

Proje başlangıcından itibaren ırk özelliklerini gösteren hayvanların tespiti, koruma sürülerinin oluşturulması ve daha sonraları bu sürülerde ölen, sakatlanan ve hasta olan hayvanların yerine daha genç ve sağlıklı hayvanlar projeye katılması şeklinde sürü yönetimi işlemleri takip edilmiştir. Belli aralıklarla hayvanlarla ilgili çeşitli ölçüm kayıtları alınmıştır.

2017 yılında, 2017/32 sayılı Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği'yle, Yerli Güney Sarısı Sığırının halk elinde korunması için belirlenen alanlar Adana, Hatay, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Mersin ve Osmaniye illeri olarak belirlenmiş olup toplam desteklenebilecek hayvan sayısı 2.000 olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. 2017 Yılı Adana İli YGS Sığırlarının Yerleri ve Sayıları*

İl	İlçe	Hayvan Sayısı
Adana	Aladağ	415
Adana	Ceyhan	36
Adana	Çukurova	10
Adana	Feke	11807
Adana	Karaisalı	937
Adana	Karataş	37
Adana	Kozan	1792
Adana	Pozantı	78
Adana	Saimbeyli	657
Adana	Sarıçam	55
Adana	Tufanbeyli	76
Adana	Yumurtalık	43
Adana	Yüreğir	151
	Toplam	16.094

*Hayvan Bilgi Sistemi (27/10/2017)

Projenin ilk başladığı 2005 yılından 2017 yılına doğru gelindiğinde ise yetiştiriciler zamanla YGS yetiştiriciliğini ticari bir faaliyet olarak görmeye başlamışlardır. Yetiştiriciler, ailelerinin tüketim ihtiyacından fazla süt ürünlerini pazarlama gayreti içerisine girmeleri söz konusu olmuştur. YGS Sığırı Halk Elinde Koruma Projesi kapsamında her yıl yetiştiricilere ödenen destekleme miktarı (hayvan başına 550 TL/yıl), proje bölgelerinin coğrafı konumu ve gelişmişlik oranları dikkate alındığında, yetiştiriciler için çok önemli bir meblağ teşkil etmektedir. Ayrıca Bakanlığımız tarafından 2016 yılı itibariyle yerli sığır ırklarımızın buzağlarına da destek ödemesi verilmeye (buzağı başı 350 TL) başlanmıştır. Proje bölgelerinde son iki yılda yetiştiricilerin buzağı destekleme ödemelerinden de faydalanması ırkın hayvan sayısının artmasında çok etkili olmuştur. Ayrıca son iki yıldır Adana Büyükşehir Belediye Başkanlığının projedeki yetiştiricilerimize, hayvan başına 5 (beş) ton yerinde hibe silaj desteği vermesi de YGS sayılarının artmasına çok fayda sağlamıştır. Yetiştiricilere verilen destekleme ödemeleri çok olumlu etkiler göstermiş olup, yetiştiriciler ırk özelliği göstermeyen melez hayvanları hızla elden çıkarıp, yerlerine saf ırk hayvanlar bulma gayretine girmişlerdir. İki üç yıl öncesine kadar Yerli Güney Sarısı ineklerinin koruma projesi

destekleme miktarından dahi aşağı değerlere satıldığına şahit olunurken, günümüze gelindiğinde düve ve inek olarak Yerli Güney Sarısı Sığırlarının maddi değerleri artmış olup, yetiştiriciler damızlık düve ve boğa satışlarından önemli bir ekonomik gelir elde etmeye başlamışlardır. Yetiştiriciler damızlık dışı erkek hayvanları daha çok kurbanlık için satmakta olup, bu şekilde de bir gelir elde etmektedirler.

"Yerli Güney Sarısı Halk Elinde Koruma Projesi" kapsamında 2017 yılı Eylül ve Ekim aylarında Feke ilçesinin Süphandere, Bağdatlı, Yaylapınarı, Gürümze, Güzıpınarı, Bahçecik ve Oruçlu Köylerinde, ayrıca Kozan İlçesine bağlı Henüzçakırı Köyünde projeye katılmak için Feke ve Kozan İlçe Müdürlüğüne başvuran yetiştiricilere ait büyükbaş hayvanlar yerinde incelenmiş olup, toplamda on dört bine (14.000) yakın sığırın yerinde taraması yapılmıştır. Bunlardan altı bine (6.000) yakını Yerli Güney Sarısının tipik ırk özelliklerini göstermektedir. Feke ve Kozan ilçelerine bağlı diğer mahallelerdeki Yerli Güney Sarısı sığır sayıları hakkında kesin bir bilgi yoktur. Projenin uygulandığı Feke'ye bağlı yerleşim yerleri, kış şartlarının ağır olduğu, Kayseri sınırına yakın, dağlık bölgelerdir. Hayvanlar Aralık, Ocak, Şubat, Mart aylarında olumsuz kış şartlarına bağlı olarak ahırlarda kalmaktadırlar. Kalan aylarda dağlarda kendi başlarına otlamakta ve çoban ihtiyacı bulunmamaktadır.

5. Bölgedeki YGS Hayvan Varlığının Ekonomiye Katkısı

Feke ve Kozan İlçelerinde yerel üretim şartlarında yetiştirilen Yerli Güney Sarısı ırkı hayvan sayısının artmasına bağlı olarak ülkemiz başta et üretimi olmak üzere, yeni iş sahası yaratma ve kentlere olan göçü azaltma konularında da katkılar sağlamaya başlamıştır.

Düşük kaliteli suni ve doğal yemler ile bitkisel üretime elverişsiz alanları verime çevirme yetenekleri oldukça yüksek olan YGS sığırları ülkemiz ekonomisine önemli katma değerler kazandırmaktadır. Bu kapsamda proje bölgelerine benzer coğrafya ve ekosisteme sahip bölgelerde YGS yetiştiriciliğinin yapılması ve bu ırka özel havza bazlı destekleme sisteminin uygulanması, başta et üretimi olmak üzere ülkemiz ekonomisine olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

6. Halk Elinde YGS Koruma Projesi Kapsamında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

1) Adana ili içerisinde Saimbeyli, Tufanbeyli, Aladağ, Kozan, Pozantı, Yumurtalık ve Karaisalı ilçelerinde de Yerli Güney Sarılarının bulunduğu teyit edilmiş olup, genel sayıları

hakkında kesin bir bilgi yoktur. Yürütülen projenin bu bölgelere de genişletilmesi önerilmektedir.

2) Proje kapsamındaki Köy ve Mahallelerde korunmakta olan YGS ırkının dışında, farklı ırktan melez ve kültür ırkı sığırlar (Holstein, Montofon, Simental vb.) da korunan hayvanlarla aynı bölgede yetiştirildiği için ırk dışı melezleme baskısı mevcuttur. Bu yüzden projenin Havza Modeli şeklinde uygulanmasının önü açılmalıdır. Bu uygulama ile havzada sadece bu ırka destekleme ödemesi yapılması ve destek sayı ve miktarının artırılması önerilmektedir. Havzada desteklenecek hayvan üst sayısının, coğrafi şartlar, sosyo-ekonomik durum, nüfus ve mera kapasitesi hesaplanarak belirlenmesi gerekmektedir. Havza modelinin tüm Toroslar'da ve diğer uygun bölgelerde uygulanabilirliğinin araştırılması gerekmektedir.

3) Et fiyatlarının yükselmesi ve kurbanlık için saf ırk özelliği gösteren ergin erkeklere olan talebin artmasına bağlı olarak, bölgedeki yetiştiricilerin damızlık ergin erkekleri satmaya başlaması projenin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Saf ırk özelliği gösteren erkeklerin satılıp yerine saf olmayan melez hayvanların damızlıkta kullanılması ırkın geleceğini tehdit etmektedir. Saf ırk erkeklere verilecek destekleme miktarının artırılmasının riskleri azaltacağı düşünülmektedir.

4) Halk elinde yetiştiriciliği yapılan Yerli Güney Sarısı Sığırlarından elde edilen et, süt ve süt ürünlerinin (yoğurt, tereyağı, peynir, ayran vb.) tescili konusunda ne yazık ki bu zamana kadar detaylı bir çalışma yapılamamıştır. Önemli bir genetik ve biyoçeşitlilik kaynağımız olan, tamamen doğal ortamlarda yetişen bu ırktan elde edilen hayvansal ürünlerde, standardizasyon, patent, marka ve coğrafi tescili gibi konular ile alakalı çalışmaların yapılması gerekmektedir. İlave olarak bölgenin kırsal ve ekolojik turizme kazandırılmasına yönelik çalışmaların başlatılmasının önü açılmalıdır.

5) Yerli Güney Sarısı Sığırı yetiştiriciliği yapan bölge üreticilerine yapılan teknik ziyaretlerde, üreticilerin organik hayvancılık, Organik Tarım Sertifikasyonu ve İyi Tarım Uygulamaları konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. Buna karşı YGS yetiştiriciliği tamamen doğal ekolojik düzen içerisinde gerçekleşmekte olup yılın 8-9 ayını hayvanlar merada otlayarak geçirmektedirler. Dolayısıyla hastalıklara karşı dirençli olan bu sığırlarda neredeyse hiç antibiyotik kullanılmamaktadır. Yaşamı boyunca bu hayvanlardan elde edilen et, süt ve süt ürünlerinin doğallığı organik ürüne çok yakındır. Bu sebeplerden ötürü , söz konusu üreticilerin organik tarım ve iyi tarım sertifikası almaları teşvik edilerek bu yönde üretim yapmaları desteklenmelidir.

6) Bahsi geçen kırsal kesimde, tarımsal işletmelerin zayıf yönlerinden biri olan tarımsal ürün pazarlama ağının yetersizliği ve üreticiler arasında kooperatifleşme oranının az olması gibi sorunların, yukarıda bahsedilen bir dizi tedbir ve öneri ile aşılması muhtemeldir. Fakat bunları icra ederken de ,üreticilerin daha fazla gelir elde etmesi adına , üretilebilecek organik ve iyi tarım uygulamaları sertifikalı ürünlerin, yerel yönetimler, birlikler, sivil toplum kuruluşlarınca tanıtımının yapılıp, ESK (Et ve Süt Kurumu) ve hipermarket zincirleriyle iş birliğine gidilerek pazarlanması yetiştiricilerimizin menfaatine olacaktır.

7) YGS yetiştiriciliğinin yapılmakta olduğu köy ve mahallerde ekilebilir engebesiz tarım alanlarının çok kısıtlı olması, ayrıca engebeli ve eğimli arazilerin çokluğu ve sulama sistemlerinin yetersizliği gibi nedenlerden ötürü üreticiler hayvanlarının ihtiyacı olan yeteri kadar kaba ve kesif yemini üretimini gerçekleştirememektedirler. Yukarıda bahsedilen sebeplerden ötürü YGS yetiştiriciliği yapan üreticilerimize, özellikle hayvanlarının merada yayılmadıkları Kasım-Şubat ayları arasında, aynı olarak kaba ve kesif yem desteklemeleri yapılması önerilmektedir.

8) YGS yetiştiriciliğinin yapıldığı Adana ilinin Feke ve Kozan ilçelerindeki mahalle ve köyler, bulunduğu eşsiz coğrafya itibarıyla yüksek ekolojik çeşitlilik, geniş biyoçeşitlilik ve bozulmadan kalabilmiş genetik kaynaklar muhafaza etmektedir. Son yıllarda ulusal kalkınma planlarına girmiş ve TKDK ile Kalkınma Ajanslarının önemli bir destekleme kalemi haline gelmiş olan Kırsal Turizm projelerinin söz konusu bölgelerde uygulanması uygun görülmektedir. Özellikle eko turizm, doğa turizmi, yayla turizm ve kırsal turizm konularında fizibilite çalışmaları yapılarak ve eylem planlarının ortaya konulması bölge için faydalı olacaktır.

7. Sonuç

Ülkemizin genelinde olduğu gibi Adana Bölgesi'nde de coğrafik ve iklim koşulları bakımından birbirinden farklı ekosistemler mevcuttur. Adana bölgesinde "*Evcil Hayvan Genetik Kaynakları Koruma Projesi ve Sürdürülebilir Kullanımı* " çatısı altında yürütülen "Yerli Güney Sarısı Halk Elinde Koruma Projesi", 2005 yılında Feke'nin Süphandere ve Bağdatlı köylerinde yürütülmeye başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda, projenin yürütüldüğü köyler ile proje dışı köylerin kullandıkları meraların ortak olması nedeniyle, bu sürüler arasında doğal melezlemeden ötürü saf ırkın muhafazası ve yetiştirilmesi konusunda problemler ortaya çıkmıştır. Bu sorunların aşılabilmesi için havza koruma sistemi uygulanmaya çalışılmıştır. Gürümze, Güzpinarı, Bahçecik, Oruçlu ve Yaylapınarı köyleri de

proje kapsamına alınarak adeta izole koruma bölgesi oluşturulmuştur. Bölgedeki yetiştiricilerin bilinçlendirilip, koruma ve buzağı desteklemeleriyle birlikte, yem hibelerinin etkisiyle birlikte Yerli Güney Sarılarının sayısında ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Fakat koruma projesi kapsamında desteklenecek toplam hayvan sayısı iki bin (2.000) olduğundan, bahsi geçen köylerdeki Yerli Güney Sarılarının hepsi koruma projesi kapsamına alınamamıştır.

Destekleme tebliği gereğince, hayvan sayısı en fazla olan yetiştiriciler projeye dahil edildiğinden, sayıca az hayvana sahip yetiştiriciler proje dışı kalmıştır. Bu durum, projede olmayan yetiştiricilerde melezliğin artmasına, dolayısıyla projenin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliğine olumsuz etki etmektedir. Ayrıca projeden yararlanan yetiştiriciler ile proje dışı kalan yetiştiriciler arasında iç çekişme ve huzursuzluklara sebep olmakta, bölgesel iç barışa ve ekonomik yönden kalkınmaya mani olmaktadır. Destekleme ödemesi yapılacak hayvan üst sınırının en az onbin (10.000) baş olması önerilmektedir.

2017 yılı sonunda Yerli Güney Sarısı Sığırı sayısı yaklaşık on dört bin (14.000) başa ulaşmıştır (Tablo 2). Ancak gelinen bu durum bölge hayvancılığının sürdürülebilirliği için yeterli değildir. Göçün önlenmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması için yeni destek ve teşvik modellerinin araştırılması gerekmektedir. Adana Bölgesinde, proje kapsamında adı geçen Feka'nin köyleri gibi coğrafik konum itibarıyla izole başka havzalar da bulunmaktadır. Bu havzalardan bazıları Kozan, İmamoğlu, Aladağ, Saimbeyli, Tufanbeyli, Karaisalı ilçelerinin dağlık kesimlerinde yer almaktadır. YGS ırkını koruma projesinin ileride bu sahaları da kapsayacak şekilde genişlemesi ümit edilmektedir.

Teşekkür

T.C Tarım ve Orman Bakanlığı'na, "Evcil Hayvan Genetik Kaynaklarının Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı Projesi" koordinatörü olan Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'ne, proje liderliğini yürüten Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü'ne, saha çalışmalarında ve resmi işlemlerde yardımlarından dolayı Adana İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'ne, koruma projesinde yetiştiricilere yem desteği sağlayan Adana Büyükşehir Belediye Başkanlığına, desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

8. Kaynaklar

Doğanay, H. (1994). Türkiye ekonomik coğrafyası. Atatürk Üniv. Yay., No: 767, Kâzım Karabekir Eğitim Fak. Yay., No: 39, Erzurum.

Göncü, S. (2005). Türkiye’de Kilis sığırlarının mevcut durumları, morfolojik yapı ve döl verim özellikleri. HASAD Dergisi, 1, 40-44.

Mason, I. L. (1996). A world dictionary of livestock breeds, types and varieties, 4th edition. Wallingford UK, CAB International.

TAGEM. (2009). Türkiye Evcil Hayvan Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu, <https://www.tarim.gov.tr/TAGEM/Belgeler/yayin/Katalog%20T%C3%BCrk%C3%A7e.pdf> (access date: 11.06.2018).

TAGEM. (2015). Hayvan Genetik Kaynakları Araştırmaları ve Yönetim Faaliyetleri. <http://genbis.org/uploads/Cilt3.pdf> (access date: 11.06.2018).

Zeder, M. A. (2008). Domestication and early agriculture in the Mediterranean Basin: Origins, diffusion, and impact. Proceedings of the National Academy of Sciences, 105(33): 11597-11604.